

POSTANOWIENIE

Dnia 8 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku B. K. i M. K.
przy uczestnictwie P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w L.
o ustanowienie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 8 października 2020 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 23 maja 2018 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w P. T. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy B. K. i M. K. 10 marca 2017 r. wnieśli o ustanowienie służebności przesyłu na rzecz P. S.A. w L. za wynagrodzeniem w wysokości 29.000 zł na nieruchomości stanowiącej działkę nr 1760 w obrębie Ż., gmina W., dla której Sąd Rejonowy w P. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

Uczestnik P. S.A. w L. wniósł o oddalenie wniosku i zarzucił, że na nieruchomości, której dotyczy wniosek nabył służebność gruntową o treści odpowiadającej służebności przesyłu przez zasiedzenie.

Postanowieniem wstępnym z 17 stycznia 2018 r. Sąd Rejonowy w P. uznał roszczenie wnioskodawców za usprawiedliwione co do zasady.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawcy nabyli własność nieruchomości, której dotyczy ich żądanie na prawach wspólności ustawowej na podstawie umowy darowizny z 9 marca 2005 r. Nieruchomość ta jest gruntem ornym, obsiewanym zbożem. Na nieruchomości ustawiony jest słup kratowy, przelotowy, a nad nią przebiega linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV. Te urządzenia przesyłowe stanowią aktualnie własność uczestnika. Jego pracownicy korzystają z nieruchomości w celu naprawy linii.

Decyzją z 22 lutego 1994 r. Wójt Gminy W. zezwolił Zakładowi Energetycznemu Ł. S.A. na remont połączony z modernizacją znajdującej się na terenie Gminy W. linii 110 kV T. - P.. W uzasadnieniu decyzji stwierdził, że inwestor uzgodnił dokumentację techniczną z właścicielami gruntu zajętego pod linię energetyczną. Przed rozpoczęciem prac firma zewnętrzna na zlecenie inwestora uzyskiwała od właścicieli nieruchomości zgodę na wejście na ich grunty, gdyż inaczej plac budowy nie zostałby przekazany.

Odbiór techniczny linii 110 kV P. - T. 1 miał miejsce 28 października 1997 r., a jego przedmiotem według protokołu była ta linia po modernizacji odcinków od bramki stacyjnej P. do stanowiska nr 24, od stanowiska nr 28 do stanowiska nr 78, od stanowiska nr 82 do stanowiska nr 85, polegającej na wymianie torów prądowych oraz konstrukcji wsporczych wraz z fundamentami i wymianie na całej długości linii przewodu odgromowego na przewód odgromowy ze światłowodem typu OPGW. W trakcie prac wymieniono przewody i izolację, a drewniane słupy na stalowe, kratowe. Nie wszystkie słupy stawiano w miejscu starych. Czasami przesuwano linię o kilka metrów, a najczęstszą przyczyną zmiany trasy linii było żądanie właściciela gruntu. Słupy wymieniane były pojedynczo. Słup na działce nr 1760 został posadowiony, a wcześniej go tam nie było.

9 sierpnia 2016 r. wnioskodawcy wezwali uczestnika do zawarcia umowy o ustanowienie odpłatnej służebności przesyłu na ich nieruchomości. Uczestnik odmówił.

W związku z wejściem w życie ustawy z 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracji Państwa oraz zmianie ustawy o radach narodowych Naczelny Dyrektor Zjednoczenia Energetyki zarządzeniem nr 16 z 12 sierpnia 1975 r. w sprawie dostosowania terenowej organizacji energetyki do podziału administracyjnego Państwa zmienił nazwę Zakładu Energetycznego Ł. Województwo na Zakład Energetyczny Ł. Ustalił także, że Zakłady Energetyczne Okręgu Centralnego, tj. m. in. Zakład Energetyczny Ł. w Ł. obejmuje obszary województw: (...). Zarządzeniem nr (...)/89 z 16 stycznia 1989 r. w sprawie utworzenia przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą Zakład Energetyczny Ł. w Ł., Minister Przemysłu przydzielił temu przedsiębiorstwu składniki mienia z podziału przedsiębiorstwa państwowego Centralny Okręg Energetyczny w W. 12 lipca 1993 r. doszło do przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego Zakład Energetyczny Ł. w Ł. w spółkę akcyjną Zakład Energetyczny Ł., wpisaną do rejestru przedsiębiorców w dniu 15 grudnia 2008 r. i na jej rzecz przeniesione zostały składniki mienia przedsiębiorstwa państwowego. 31 sierpnia 2010 r. majątek Zakładu Energetycznego Ł. Spółki Akcyjnej objął uczestnik w wyniku przejęcia.

Sąd Rejonowy uznał, że wydanie postanowienia wstępnego było uzasadnione z uwagi na spór dotyczący skuteczności podniesionego przez uczestnika zarzutu zasiedzenia, a wniosek co do zasady zasługiwał na uwzględnienie. Ma on podstawę prawną w art. 305² § 2 k.c., uczestnik odmówił bowiem wnioskodawcom umownego uregulowania tytułu do urządzeń przesyłowych, które posadził na ich gruncie. Uczestnik nie wykazał, kiedy wybudowana została linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV P. - T. 1, kiedy została odebrana i przekazana do eksploatacji, a to uniemożliwiło oznaczenie daty, od której należy liczyć bieg zasiedzenia służebności przez jego poprzedników. 28 października 1997 r. dokonano w istocie odbioru nowej linii elektroenergetycznej na trasie P. - T. 1, gdyż zakończone do tego czasu prace remontowe nie ograniczały się do modernizacji starej linii, tj. jej ulepszenia, wszystkie elementy linii wymieniono bowiem na nowe (słupy, przewody, izolację) i nie korzystano ze starych, a w niektórych miejscach (np. na działce nr 1760) nowe słupy stanęły w innej lokalizacji niż uprzednio. Nie można mówić o modernizacjach, remontach, ulepszeniach czy przebudowach urządzenia, jeżeli dochodzi do jego

rozebrania i zbudowania z nowych materiałów, nowymi technologiami i w częściowo innym sytuowaniu. Bieg zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu dotyczący nowej linii rozpoczął się zatem najwcześniej 28 października 1997 r., a skoro ówczesny inwestor był w złej wierze, to uczestnik nabyłby służebność przez zasiedzenie najwcześniej 28 października 2027 r. Bieg tego terminu został jednak przerwany przez złożenie 10 marca 2017 r. rozpoznawanego wniosku o ustanowienie służebności przesyłu.

Postanowieniem z 23 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił apelację uczestnika od postanowienia wstępnego z 17 stycznia 2018 r. Sąd Okręgowy częściowo zmienił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego i przyjął, że linia wysokiego napięcia 110 kV została wybudowana w latach 50-tych XX wieku i oddana do użytku najpóźniej w 1960 r., a zatem poprzednik prawny uczestnika korzystający z nieruchomości wnioskodawców w zakresie treści służebności przesyłu w złej wierze, nabył tę służebność przez zasiedzenie z dniem 1 stycznia 1985 r.

W 1997 r. linia była modernizowana, co wiązało się z tylko częściowym zachowaniem jej pierwotnego przebiegu. W trakcie modernizacji zmieniona została lokalizacja niektórych słupów podtrzymujących linię. Na działce wnioskodawców niemalże w granicy został wówczas posadowiony słup kratowy linii 110kV, a takiego słupa przed modernizacją linii na tej nieruchomości nie było. Przebiegały nad nią jedynie kable linii wysokiego napięcia. Uczestnik nie mógł zatem nabyć przez zasiedzenie na nieruchomości wnioskodawców służebności gruntowej o treści służebności przesyłu ograniczającej prawo ich własności w takim stanie jak obecnie. Skoro jednak przebieg linii w pozostałym zakresie nie zmienił się, to można uznać, że ograniczenie prawa własności wnioskodawców przez zwisanie przewodów energetycznych nad ich gruntem zostało zasiedziane przez uczestnika. Nie uzyskał on natomiast tytułu do służebności polegającej na korzystaniu z powstałego dopiero w 1997 r. stupa podpierającego sieć. Słup ten wyłączył z produkcji rolnej fragment nieruchomości i dodatkowo ograniczył jeszcze prawo własności wnioskodawców z uwagi na konieczność dojazdu do niego celem konserwacji.

Wniosek o ustanowienie służebności przesyłu został przez Sąd Okręgowy uznany za usprawiedliwiony co do zasady, chociaż zakres uwzględnienia tego wniosku będzie musiał ulec modyfikacji w związku z zasiedzeniem służebności w zakresie przebiegu linii nad nieruchomością wnioskodawców. Treść podlegającej ustanowieniu służebności musi zatem nieco odbiegać od wnioskowanej.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego z 23 maja 2018 r. uczestnik zarzucił, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa procesowego, to jest: - art. 385 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i oddalenie apelacji w całości, podczas gdy zarzuty w niej podniesione były w części zasadne z uwagi na nabycie przez uczestnika przez zasiedzenie służebności gruntowej o treści służebności przesyłu w zakresie części linii wysokiego napięcia, - art. 318 § 1 k.p.c. przez przedwczesne wydanie postanowienia wstępnego wobec nieustalenia przebiegu, zakresu i treści służebności przesyłu, którą uczestnik miał nabyć przez zasiedzenie.

Uczestnik zarzucił także, że postanowienie Sądu Okręgowego zostało wydane z naruszeniem prawa materialnego, tj. art. 305² § 2 i art. 305¹ k.c. przez uznanie za zasadne ustanowienie służebności przesyłu na nieruchomość wnioskodawców, podczas gdy uczestnik nabył już prawo do korzystania z tej nieruchomości „w postaci służebności przesyłu w zakresie linii wysokiego napięcia nabytej w drodze zasiedzenia”.

Uczestnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uchwale z 15 września 2017 r., III CZP 34/17 (OSNC 2018, nr 6, poz. 57) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w postępowaniu o ustanowienie służebności przesyłu dopuszczalne jest wydanie, na podstawie art. 318 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., postanowienia wstępnego o uznaniu żądania ustanowienia tej służebności za usprawiedliwione w zasadzie. Wskazał zarazem, że o zasadności roszczenia w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu decyduje ustalenie, czy na nieruchomości posadowiono urządzenie przesyłowe należące do przedsiębiorstwa

przesyłowego, czy przedsiębiorca odmawia zawarcia umowy, czy służebności jest konieczna do korzystania z urządzeń, a także, czy przedsiębiorstwu przesyłowemu nie przysługuje inny tytuł prawny do korzystania z nieruchomości np. służebność nabyta w wyniku zasiedzenia. Podniesienie przez przedsiębiorstwo przesyłowe zarzutu zasiedzenia służebności przesyłu dowodzi, że zasada roszczenia jest między wnioskodawcą i uczestnikiem sporna. Niespełnienie przez uczestnika przesłanek warunkujących nabycie przez zasiedzenie tego prawa, o ustanowienie którego wnosi wnioskodawca powoduje, że jego roszczenie jest usprawiedliwione w zasadzie. Postanowienie wstępne może być tylko postanowieniem pozytywnym, przy czym w razie uwzględnienia zarzutu zasiedzenia służebności, sąd nie wydaje postanowienia wstępnego, lecz rozstrzyga postanowieniem o oddaleniu wniosku o jej ustanowienie. O tym, czy zachodzi potrzeba wydania postanowienia wstępnego powinny decydować kryteria celowości i efektywności postępowania w stanie faktycznym konkretnej sprawy i stopień jej skomplikowania pod względem faktycznym lub prawnym w odniesieniu do zasady roszczenia.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy w postanowieniu wstępnym uznał roszczenie wnioskodawców za usprawiedliwione co do zasady. W świetle ustaleń, które poczynił i ich oceny prawnej, zarzut uczestnika, że jego poprzednik prawny nabył przez zasiedzenie na nieruchomości wnioskodawców służebność o treści służebności przesyłu ocenił bowiem jako bezzasadny. Sąd Okręgowy w postępowaniu apelacyjnym dokonał częściowo odmiennych ustaleń i oceny prawnej okoliczności istotnych z punktu widzenia odpowiedzi na pytanie, czy uczestnik dysponuje już tytułem prawnym do korzystania z nieruchomości wnioskodawców. Uznał bowiem, że poprzednik uczestnika korzystał z nieruchomości należącej wówczas do poprzednika wnioskodawców w zakresie treści służebności przesyłu od końca lat pięćdziesiątych XX wieku i z dniem 1 stycznia 1985 r. nabył tę służebność przez zasiedzenie w złej wierze.

Gdy chodzi o rodzaj służebności, którą poprzednik uczestnika miał nabyć na nieruchomości poprzednika wnioskodawców, to niewątpliwie była to służebność gruntowa, gdyż system prawny 1 stycznia 1985 r. nie znał służebności przesyłu o takiej konstrukcji, jaką ma służebność unormowana w art. 305¹-305⁴ k.c.

Sąd Okręgowy nazwał służebność zasiedzianą przez poprzednika uczestnika na nieruchomości wnioskodawców służebnością o treści służebności przesylu, ale nie wypowiedział się o treści, jaką ma ta służebność, a zatem o konkretnych uprawnieniach przedsiębiorcy korzystającego z nieruchomości wnioskodawców składających się na jej wykonywanie. W tym zakresie Sąd Okręgowy ograniczył się do stwierdzenia, że przez czas od końca lat pięćdziesiątych XX wieku do 1997 r., kiedy to doszło do zmodernizowania linii wysokiego napięcia 110 kV P. - T. 1, nad gruntem poprzednika wnioskodawców zwiwały przewody energetyczne. Ich lokalizacja, jak stwierdził Sąd Okręgowy, „w zasadzie w zakresie będącym przedmiotem wniosku nie zmieniła się” i skonstatował, że „ograniczenie prawa własności przez przebieg linii przez nieruchomość wnioskodawców zostało nabyte w drodze zasiedzenia”. Z wypowiedzi tej można wnioskować, że do treści służebności gruntowej zasiedzianej przez poprzednika uczestnika na nieruchomości wnioskodawców nie zaliczają się jakiekolwiek uprawnienia do wstępu na tę nieruchomość i wykorzystania jej w określony sposób w celu konserwacji i naprawy linii energetycznej, gdyż w czasie biegu terminu zasiedzenia poprzednicy uczestnika nie manifestowali wobec właściciela nieruchomości takich form władania nią na własne cele. Nie sposób z niej jednak wyciągnąć wniosków co do będącego elementem treści służebności miejsca jej wykonywania na nieruchomości wnioskodawców oraz jej zakresu przestrzennego w relacji do tego, który oznaczony został w żądaniu wniosku. Trudno zatem ocenić, jak ta nabyta przez zasiedzenie służebność ma się do tej, której ustanowienia żądają wnioskodawcy.

Wnioskodawcy zmierzają do ustanowienia na ich nieruchomości odpłatnie służebności będącej służebnością przesylu. W świetle art. 305¹ k.c. taka służebność polega na korzystaniu w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej, zgodnie z przeznaczeniem konkretnych urządzeń przesyłowych. Ten „oznaczony zakres korzystania” z nieruchomości składa się na treść służebności ustanawianej na rzecz przedsiębiorcy. Wnioskodawcy wskazali, że na podlegającą ustanowieniu na ich nieruchomości służebność ma składać się korzystanie z przestrzeni powietrznej nad nią w celu umieszczenia w niej przewodów energetycznych wysokiego napięcia ale także korzystanie z gruntu

w celu zlokalizowania na nim słupa o określonych parametrach podtrzymującego przewody oraz określili miejsce na nieruchomości, na którym służebność ma być wykonywana oraz czynności, które uczestnik jako właściciel urządzeń może na ich nieruchomości podejmować w miarę potrzeb technicznych. Uczestnik zgodził się ze stanowiskiem wnioskodawców o tyle, że potwierdził, iż treść służebności przesyłu powinna uwzględniać także m.in. konieczność dojazdu i dostępu do urządzeń przesyłowych w celu ich konserwacji czy też napraw, remontów, modernizacji (dotyczy to zwłaszcza słupów podtrzymujących linię) oraz prawo do wycinki drzew i krzewów w pasie zajmowanym przez urządzenia wraz z prawem wejścia i wjazdu na nieruchomość obciążaną odpowiednim sprzętem.

Oddalając apelację od postanowienia Sądu Rejonowego stwierdzającego, że żądanie wniosku jest usprawiedliwione co do zasady (art. 385 k.p.c.), Sąd Okręgowy w motywach orzeczenia stwierdził, że w pewnej części żądanie to jest jednak nieuzasadnione z uwagi na dysponowanie przez uczestnika tytułem do korzystania z nieruchomości wnioskodawców, o ustanowienie którego zabiegają. Istnieje zatem zarzucana w skardze kasacyjnej sprzeczność między rozstrzygnięciem a tłumaczącą jego wydanie argumentacją. Z motywów postanowienia Sądu Okręgowego wynika przy tym, że bezzasadność żądania odnosić się ma do jego istotnej części, a mianowicie do składającego się na treść służebności uprawnienia do utrzymywania przewodów wysokiego napięcia nad nieruchomością. Brak szczegółowych ustaleń co do treści (rodzaju uprawnień, miejscu ich wykonywania) służebności o treści służebności przesyłu, którą miał nabyć poprzednik uczestnika na nieruchomości wnioskodawców, decydująca o zbędności uregulowania tytułu prawnego uczestnika do korzystania z tej nieruchomości, powoduje, że postanowienie odnoszące się do zasady wniosku (art. 318 § 1 k.p.c.) zapadło przedwcześnie. Osobną kwestią jest natomiast to, czy okoliczności sprawy, do których odwołał się Sąd Okręgowy są tego rodzaju, że umożliwiają wydanie w niej postanowienia wstępnego w znaczeniu, o którym wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale przytoczonej na wstępie.

Niezasadnie natomiast uczestnik podniósł w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 305² § 2 i art. 305¹ k.c. Do zastosowania tych

przepisów na obecnym etapie rozpoznawania sprawy w ogóle nie doszło, a opowiedzenie się także przez Sąd Okręgowy za koniecznością ich przyszłego zastosowania wynika z ustaleń faktycznych i oceny, że uczestnik i jego poprzednicy prawni nie korzystali z nieruchomości wnioskodawców w takim jak obecnie zakresie przez odpowiednio długi czas do nabycia ku temu tytułu wynikającego z zasiedzenia. Uczestnik nie stawia w skardze kasacyjnej zarzutów na gruncie art. 336 k.c., 292 w związku z art. 172 k.c., a zatem brak jest podstaw do formułowania przez Sąd Najwyższy poglądów w związku ze sposobem zakwalifikowania przez Sąd Okręgowy działań podejmowanych przez poprzednika prawnego uczestnika jako aktów świadczących o wykonywaniu na tej nieruchomości uprawnień charakterystycznych dla korzystania ze służebności gruntowych. Niewątpliwie jednak w obrębie ustaleń Sądu Okręgowego nie ma mowy o innych postaciach korzystania z nieruchomości wnioskodawców jak tylko przez usytuowanie nad nią przewodów linii energetycznej. O ile w razie umieszczenia nad nieruchomością tego rodzaju urządzeń przez długi czas można od jej właściciela oczekiwać, że będzie liczył się z koniecznością ich remontowania w razie awarii, o tyle nie sposób od niego oczekiwać, że zaakceptuje także ich przeniesienie w inne miejsce czy wzbogacenie o nowe elementy. Tymczasem służebność nabywana przez zasiedzenie ogranicza się treścią do takich postaci władania nieruchomością, jakie były manifestowane właścicielowi w czasie biegu terminu zasiedzenia.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

jw